

VILÉM JUREK

Ing. Vilém Jurek
vilem.j@gmail.com

Rezekvítek, z. s.
Úsek Péče o přírodu
Štolcova 14
Brno 618 00, Česká republika

Vilém Jurek

Sám sebe považuje za krajinného ekologa. Pokud se však nachází v techničtějším prostředí, představuje se jako krajinný inženýr. Jeho hlavní doménou je ochrana přírody a krajiny. Na oba tyto elementy pohlíží několika způsoby. Především je botanikem s přesahy do rostlinné sociologie. Zkušenosti ho však naučily se zabývat živočištvem i neživou přírodou, kam se řadí geologie nebo pedologie. Tím však nekončí jeho pohledy. Zajímá se o vnímání krajiny, jak ji vidí sociologie, chápe historie či vnímá estetika. Ve své praxi se snaží dbát o to, aby krajina byla uchopována polyfunkčně, protože nestačí znát rostliny či živočichy, ale je potřeba vědět, kam v krajině vedly cesty, jací lidé se na po cestách pohybovali, kudy tekly řeky a jak se pásly husy na rynku.

Obrázek 1 – Vilém Jurek (autor Jana Důbravčíková)

Začátky

Vilém Jurek pochází ze slovácké obce Šumice, která leží asi 5 km východně od města Uherský Brod. Narodil se ještě v dobách ČSSR, ale zažil si v totalitě pouhé čtyři roky.

Od mala ho to táhlo do přírody, ačkoliv si přál od svých asi osmi let stát se lékařem-záchranářem. Tento životní plán ztroskotal v momentě, kdy se nedostal na gymnázium. Ještě před přijímacími

zkouškami byl na testech, kde se za pomoci psychologa práce tipuje (a zároveň typuje) budoucí povolání zkoumaného. Kupodivu mu vyšlo, že by měl namísto lidem spíše pomáhat rostlinám a živočichům, že by mohl být zemědělcem, lesníkem nebo ochráncem přírody.

Poslání zbytku jeho života se začalo naplňovat, když nastoupil na tehdejší Střední zemědělskou školu ve Starém městě u Uherského Hradiště na nově vznikající obor Ekologie a ochrana krajiny. Nejednalo se o ryze zemědělský obor, ale o jakési přírodovědné lyceum. O krajině začal hodně číst a čím dál více do ní chodit. Po rodičích převzal malou zahrádku, kterou dodnes obhospodařuje a vytvořil zde malý agrolesnický systém.

Po maturitě se dostal na výtouženou lesnickou fakultu v Brně, která ho dále formovala ve zkušenostech, znalostech i názorech. Vystudoval obory navazující na střední školu – nejdříve Krajinářství na bakalářském stupni, poté Krajinné inženýrství. Mimo jiné má státnice z Vodního hospodářství krajiny či Hydrotechnických staveb; tuto praxi však nikdy nevykonával.

Během vysokoškolského studia dále hodně četl, chodil do přírody a chodil na přednášky, které neměl nijak povinné, ale zajímaly ho. Na lesnické fakultě se potkal s různými osobnostmi jako byla legendární dvojice Buček a Lacina. Na cestě na výzkumní plochy prof. Zlatníka na Zakarpatské Ukrajině se poznal s členy pralesního týmu *Modrá kočka* pod vedením slovného doc. Tomáše Vršky. Díky tomu navázal spolupráci s Oddělením ekologie lesa Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví. Na tomto oddělení řešil diplomovou práci na téma sukcese dřevin po lesním požáru v Českém Švýcarsku [1]. Jednalo se o náročný úkol, na kterém pracoval tři roky. Poprvé v praxi zažíval pojmy jako primární a sekundární sukcese, disturbance, vývojové cykly lesa. Možná tady začal jeho obdiv k ekologické obnově, které se dnes hlavně věnuje.

V posledním ročníku vysoké školy nastoupil souběžně na Fakultu sociálních studií, na obor Environmentální studia, aby si rozšířil humanitní přístupy k poznávání světa. Byl už v té době četl filozoficky založenou literaturu zaměřující se na přírodu, až tady se dostal do skutečné *myslitelské praxe*. Poznal učení prof. Hany Librové a četl ještě více, protože tento obor je závislý na čtení. Tématem diplomové práce byl *požár jako krajinaotvorný činitel*. Opět se dostal do problematiky katastrof, procesů a nově názorů na oheň. Bohužel studium ukončil z důvodu nedostatku času a práci nedopsal.

Obrázek 2 – Zahrádka v Šumicích (archiv autora)

Paradoxní ochrana přírody

V listopadu 2009 nastoupil Vilém Jurek na úsek Péče o přírodu ve sdružení Rezekvítek (dnes zapsaný spolek), což mu změnilo život. Obecně se tato nezisková organizace věnuje ochraně přírody a ekologické výchově. Rozsah samotného úseku je široký. Hlavní náplní je praktická ochrana přírody, která se provádí ve zvláště chráněných územích na jižní Moravě. Dále jsou to biologické rekultivace po těžbě nerostných surovin, výsadby dřevin v krajině či budování naučných stezek.

V roce 2010 přebрал vedení a šéfem úseku zůstává dodnes. Víceméně si plní sen, kdy může chránit aktivně přírodu, řídit tým, publikovat a psát projekty. Ačkoliv velkou část pracovního času tráví agendou úseku či jednáním na úřadech, najde se alespoň jednou za

týden den, kdy ho potkáte v terénu s křovinořezem, motorovou pilou nebo rýčem.

Během 13 let se mu podařilo stabilizovat území, která má Rezekvítek mnoho let ve správě. Rozšířil portfolio území, aktivit a partnerů. Na úseku klade velké nároky na profesionalitu, preciznost a oddanost nikoliv vedoucímu, ale ochraně přírody samotné. Snaží se vycházet z nových vědeckých poznatků. V tomto směru ho ovlivnily publikace týmu entomologů pod vedením doc. Konvičky [2, 3] nebo botanik z Masarykovy univerzity doc. Lubomír Tichý.

Mezi zásadní lokality, o které se Rezekvítek stará, patří přírodní rezervace Kamenný vrch. Díky usilovné a titěrné práci se mu podařilo zlikvidovat nepůvodní borovice a modřiny v místě a obnovit původní biotop, kde rostou silně ohrožené koniklece velkokvěté a luční. „Záchranné programy“ realizoval například na Hádecké planince, kde se podařilo resuscitovat populaci kriticky ohrožené rostliny hadince nachového. Možná i díky přesně cíleným zásahům se povedlo na Hádech spatřit po mnoha letech vzácného motýla jasoně dymnivkového. Na Stepních stráních u Komořan se pokouší se svým týmem stabilizovat populaci škardy panonské, která má v těchto místech vůbec poslední výskyt v ČR.

Při tzv. managementech se snaží experimentovat a implikovat nový podobor *paradoxní ochrana přírody*. Ta vychází ze zdánlivých protikladů, kdy zjevně ničivé zásahy mohou mít blahodárné účinky. Tím je například oheň, tanky či hlavaté vrby, což není nic jiného než *ničení* stromů. Paradoxy v ochraně přírody podporuje, dokonce k nim pořádá přednášky a pro časopis Veronica připravil v roce 2017 číslo na toto téma. [4].

Od roku 2019 Vilém spolupracuje se základní organizací Českého svazu ochránců přírody ONYX, kde se podílí na realizaci dvou LIFE projektů jakožto *site manager*. Projekty jsou zaměřeny na obnovu vzácných biotopů v 13 evropsky významných lokalitách na jižní

Moravě. Zároveň se v projektech zaměřuje na zavádění pastvy a likvidaci invazních druhů rostlin. Mezi evropské lokality patří například Pouzdřanská step-Kolby, Kamenný vrch u Kurdějova nebo Stolová hora na Pálavě.

Přírodě blízké rekultivace

Další celoživotní vášní a náplní v mnoha rozměrech jsou pro Viléma Jurka lomy, šterkovny a pískovny. Těžba nerostných surovin je často velkou příležitostí a zároveň potřebnou komoditou stavebnictví. Katastrofa v podobě vytěžení ložiska se rozporuplně mění v něco *překrásného*. V naší krajině chybí mnoho biotopů jako jsou skalní stepi a stěny, raně sukcesní stádia, tůňe apod. Ty buď vznikají přirozeně nebo mohou vzniknout uměle, právě v rámci povrchové těžby.

Obrázek 3 – Zrekultivovaná část lomu Želešice (archiv autora)

Bohužel často dochází k nešvaru, že je snaha zahlazovat pomyslné *jizvy* v krajině pomocí technických rekultivací. Řada studií ukazuje, že je to krok zpět, že je mnohem lepší ponechat lomy a pískovny přírodním procesům. Praxe i poznání jde ještě dál. Oba hlavní přístupy obnovy po těžbě se podrobily revizi a potvrdil se kompromis v podobě *přírodě blízkých rekultivací*. Ty jsou založeny na řízené sukcesii (vývoj společenstev) – tam, kde je potřeba blokovat,

tam se seče, vyřezává, oře, naopak tam, kde procesy mají zpoždění, je potřeba posilovat výsadbami dřevin, výsevy nebo transfery. Tím vznikají nové, hodnotné a funkční biotopy.

V rámci rekultivací hledá moderní přístupy k obnově lesů. Lesnické rekultivace jsou nejvíce rozšířené a nezachází se s nimi doslova šetrně. Efektivní metody řeší Vilém Jurek v disertační práci na lesnické fakultě v Brně. Výsledkem bádání by měla být syntéza, jak pomoci nejen biodiverzitě, ale i klimatu, za vzájemného zachování ekonomicky udržitelných porostů a naplnění podmínek rekultivace po těžbě.

Za vším hledej mozaiku

V rámci celoživotního hledání krajiny si před několika lety Vilém uvědomil, že je potřeba řešit i prostředí mimo chráněná území a lomy. Jsou to města, polní krajiny, mokřady, louky, zahrady.

Velkým tématem jsou pro Viléma místa, *na která někdo zapomněl*. Kromě krásné krajiny plné kytek a motýlů obdivuje přírody starých fabrik, překladišť, nádraží, opuštěných zahrad a různých areálů *nikoho*. Jsou to místa, kde se zastavil čas a vzniká tu mnoholicná, nová divočina. Pro dnešní globalizovaný svět na pokraji klimatického zhroutilí jsou paradoxně nové divočiny plícemi měst, periférií a obcí. Proto je velkým cílem ponechávat zarůstající koutky a kouty a maximálně zde řešit rostlinné invaze.

Před mnoha lety přišla od Strany zelených, které je Vilém Jurek mnoho let členem, poptávka po doplnění programu, *co je potřeba v krajině zlepšit?* Nejdříve to bylo pár bodů, které se nakonec transformovaly v několikastránkový esej, který vyšel v roce 2019 v Kulturních novinách. Výsledkem je Stručný manuál, jak udělat něco dobrého pro krajinu [5].

Manuál vychází z několika předpokladů. Stát, potažmo politici, pro přímou ochranu krajinu neudělali téměř nic hmatatelného kromě zbytečných studií a koncepcí. Změnit stav krajiny je potřeba zdola.

Více jak 70 % zemědělské půdy patří soukromníkům. Pokud by alespoň polovina vlastníků dala zemědělcům výpovědi z nájmu (pachtů), přestalo by se intenzivně hospodařit a vznikla by postupně mozaika různě extenzivně obdělávaných ploch. Samovolně se budou vytvářet porosty dřevinné vegetace a bude se zvyšovat stabilita krajiny.

Článek zaujal několik organizací a začaly s myšlenkou Manuálu pracovat. Nejen že článek měl velký ohlas, dokonce byl nejčtenějším příspěvkem v Kulturních novinách za rok 2019. Od té doby se krajina začíná pomalu, ale jistě plížit a čtvrtit, obnovují se polní cesty, vznikají nové meze, objevují se zamokřená místa v polích či úhory.

S touto myšlenkou Vilém stále pracuje. Dokonce celému procesu dal název *atomizace krajiny* [6]. Krajinu je potřeba rozdrobit a vytvářet pestrou mozaiku biotopů a procesů (něco se seče, něco pase, něco zaroste keří, něco se jen oře a samozřejmě se současně hospodaří a pěstující se zemědělské plodiny). Atomizace je klíčový prvek a odrazový můstek, pod který spadá zvyšování organické hmoty v půdě, tvorba mokřadů nebo výsadba stromů.

Hodnocení krajiny

Od roku 2014 je Vilém autorizovanou osobou pro provádění hodnocení vlivu na záměru na přírodu a krajinu; dříve tzv. *biologické hodnocení*. Za sebou má desítky posudků různých staveb a projektů. Mezi větší projekty patří záměr odbahnění přírodní památky Holásecká jezera v Brně, řešení aplikace otravných návnad STUTOX II na Prostějovsku nebo vliv snížení hladiny vody na letovické přehradě. V současnosti se zabývá hodnocením vysokorychlostní tratě v úseku Brno-Šakvice.

Protože hodnocení vyžadují tým odborníků, podařilo se mu za několik let vytvořit skupinu odborníků z řad entomologů, ornitologů či fytoceologů. Jejich zkušenosti využívá i v průzkumech území a plánech péče, kterým se Vilém také věnuje.

V tomto směru působnosti si Vilém Jurek vytvořil strategii, kdy zjevně nesmyslné a nekalé projekty odmítá, nebo naopak je se zaujetím přijímá. Důvodem často strastiplných dobrodružství je možnost nastavit optimální zmírňující a kompenzační opatření. I sebemenší negativum může mít i pozitivní efekt. Díky konsensu mezi investorem a ochranou přírody se podařilo vyjednat několik mokřadů a tůní, výsadby dřevin či vybudování hnízdních stěn pro břehule říční.

Publikování a prezentování

Vilém Jurek nerad mluví, nerad píše a nerad (se) prezentuje. Jeho celoživotní zájem o ochranu přírody ho však nutí o tématech aktivně mluvit a šířit je dále. Proto se o různých tématech, jako jsou rekultivace, mozaikové sečení nebo ochrana krajiny, mluví a píše. Za sebou má z poslední doby příspěvky na konferenci *Vytěženo, co bude dál* [7] nebo na Národní konferenci EVVO a environmentálního poradenství [8].

Obrázek 4 – Exkurze Život na hřbitově (autor Kristýna Procházková)

Publikuje spíše popularizační a odborné články nežli ty vědecké. Pravidelně přispívá do časopisu Veronica, příspěvky měl v časopisech Ochrana přírody, Sedmá generace, Bedrník, na internetových platformách jako je Ekolist, Alarm či Kulturní noviny. Každý měsíc mu vychází malý blog KomuNika [9].

Velmi oblíbenými se staly exkurze na různá témata. Populární jsou výlety za městskou divočinou, kde objevujeme různé kouty Brna. Tradiční jsou koniklecová povídky v době rozkvetlého Kamenného vrchu. Mezi další destinace patří okolí Černovické terasy nebo Holáseckých jezer. Exkurze realizoval třeba pro Fakultu výtvarných umění VUT Brno, Ústav geologických věd Masarykovy univerzity nebo brněnské HaDivadlo. Pro Turistické a informační centrum města Brna namluvil seriál *Poslouchejte Brno* o různých místech a fenoménech v Brně. Zajímavostí je, že každou exkurzi nebo prezentaci mluví spatra a improvizuje. Přesto má vždy přichystány s sebou různé mapy, obrázky. Často se ryze botanické exkurze mění na historické diskurzy do života lidí raného středověku nebo punkových subkultur.

Nic není zadarmo

Vilém Jurek je, zdá se, člověkem mnoha zájmů. Ovšem jeho rozptyl *není jen tak*. Bohužel od dětství trpí poruchou pozornosti s hyperaktivitou, zvanou též jako ADHD. Život žije rychleji než obyčejný člověk. Nejlépe ho vystihl názvem i tématem televizní snímek *Ochránářský neklid*, který byl o Vilémovi v roce 2019 natočen [10].

Obrázek 5 – Při práci se sekačkou (archiv autora)

Použité zdroje:

- [1] JUREK, Vilém. Sukcese dřevin po požáru na lokalitě Havraní skála v NP České Švýcarsko (výchozí stav). Diplomová práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2009.
- [2] Konvička, Martin, Beneš, Jiří, Čížek, Lukáš. Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management. Olomouc: Sagittaria, 2005. 127 s. ISBN: 80-239-6590-5.
- [3] Konvička, Martin, Beneš, Jiří, Čížek, Lukáš. Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management. Olomouc: Sagittaria, 2005. 127 s. ISBN: 80-239-6590-5.
- [4] Kolektiv autorů. Paradoxní ochrana přírody. Brno: ZO ČSOP Veronica, 2017. Veronica, 2/2017. 46 s.
- [5] Jurek, Vilém. Stručný manuál, jak udělat něco dobrého pro krajinu [online]. 13. 5. 2019 [citováno 26. 6. 2022]. Kulturní noviny, 20/2019. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2019/20-2019>.
- [6] Jurek, Vilém. Podrobení nebo rozdrobení krajiny? Brno: ZO ČSOP Veronica, 2022. Veronica, 1/2022. 48 s.
- [7] Jurek, Vilém. Aktuální přístupy a metody lesnických rekultivací v plochách ovlivněných těžbou nerostných surovin. In: Pávková, Vendula [eds]. VYTĚŽENO – A CO DÁL? Rekultivace těžebních prostorů. Olomouc: Naše příroda, 2021. 20 s. ISBN 978-80-7471-381-1.
- [8] Jurek, Vilém. Přístupy k ochraně biodiverzity v krajině i ve městě. Přednáška z 5. Národní konference EVO a environmentálního poradenství, konaná 21. října 2021 v Brně. Brno: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání Brno, příspěvková organizace, 2021. Dostupné z: <https://youtu.be/5MIQP1azcrc>.
- [9] Jurek, Vilém. KomuNika [online]. 2021–2022 [citováno 26. 6. 2022]. Brno, Rezekvitek, 2021–2022. Dostupné z: <https://www.rezekvitek.cz/blog>.
- [10] Křivánek. Filip. Ochránářská neklid. Pořad z cyklu *Náš venkov*. Brno: Česká televize, 2019.